

Olof Palme: Anförande vid Folk och Försvars konferens 1970

Talare
Olof Palme
Statsminister

Datum
2 februari 1970

Plats
Storlien

- 1 Människorna i Sverige är för närvarande intensivt sysselsatta med att diskutera
framtiden. Kraven och förväntningarna är stora. Bakgrunden är de brister i
samhället som människor upplever. Men diskussionen speglar samtidigt en
tilltro till framtiden och till vår förmåga att gemensamt lösa problemen. Vi har
5 lärt oss av erfarenheter att ett praktiskt och tålmodigt reformarbete ger resultat.

Om framtiden och hur den skall formas har vi olika uppfattningar. Det tillhör
en vital demokratis kännetecken att meningarna och värderingarna går isär. Jag
skall inte här gå in på de skiljelinjerna.

10

- Men även om vi har skilda uppfattningar i viktiga frågor så speglar ändå den
intensiva debatten en vilja hos oss att få själva forma vårt samhälle efter våra
egna värderingar. När vi drar upp riktlinjerna för framtiden så utgår vi ifrån att
ingenting inträffar som kullkastar framtidsplaneringen. Vi räknar med en
15 fortsatt snabb framstegstakt och med ett samhällsarbete i demokratiska former.
Men vi förutsätter också att vi får fortsätta att åtnjuta fred.

- Ty så självklar tycks oss freden vara att vi utgår ifrån att den kommer att bestå.
Det är detta som egentligen gör den demokratiska framtidsplaneringen
20 uthärdlig. Ändå så lever vi med kriget och våldet förmedlade på våra näthinnor
genom massmedia. Och ändå så måste vi ständigt förbereda oss för möjligheten
att freden kan brytas. Det är därför vi har ett totalförsvar.

- Att freden är en förutsättning för vår framtidsplanering är ingenting annat än
25 ett tillspetsat sätt att uttrycka de säkerhetspolitiska målsättningar som riksdagen
angav 1968. Där slås bl.a. fast att vi skall eftersträva att i alla lägen och i former
som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser
bevara och utveckla vårt samhälle politiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt
och i varje annat hänseende efter våra egna värderingar. I samband därmed skall

vi verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.

Medlen att nå våra säkerhetspolitiska mål är i första hand utrikespolitiken och försvarspolitiken. De måste utformas med hänsyn till den maktpolitiska
35 situationen och till Sveriges strategiska läge.

De två supermakterna har ett dominerande inflytande i dagens värld. De står mot varandra i två block. De drivs av ideologiska, ekonomiska och strategiska motiv. Deras intressen bryts mot varandra även i vår omgivning.

40

Sverige är ett litet land, vårt inflytande är begränsat. Vi förfogar över internationellt sett små resurser. Den internationella miljö som vi måste leva i och som vi är beroende av, kan vi inte räkna med att påverka i någon större utsträckning. Därför måste vi noga avväga våra insatser. Därför måste vi i våra
45 bedömningar och i vårt handlande utgå från de förhållanden som är för handen och anpassa oss till dessa.

Som grund för vår utrikespolitik har vi valt alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Det uttrycker våra handlingslinjer i två skilda lägen: då fred
50 råder och då krig utbrutit i vår omgivning. Vi fogar inte in oss i militära allianser. Vi står utanför allianser för att redan under fredstid göra vår neutralitet i krig trovärdig.

Neutralitetspolitiken omfattas med förtroende av det svenska folket. Den har
55 gjort det möjligt för oss att bevara vår fred. Neutralitetspolitiken har bidragit till lugn och stabilitet i vår del av världen.

Längs hela gränsen mellan öst- och västblocken har det varit ständig oro men inte i den delen som berör Nordeuropa. Till detta har den svenska
60 neutralitetspolitiken bidragit. Det är numera allmänt erkänt i Europa att denna neutralitetspolitik har varit en av förutsättningarna för det relativa lugnet och stabiliteten i norra Europa.

Den svenska neutralitetspolitiken är i motsats till den österrikiska icke
65 definierad genom avtal med andra länder eller som den schweiziska inskriven i grundlagen. Vi har själva utformat vår neutralitetspolitik och vi bär själva ansvaret för att den väcker respekt och tilltro hos omvärlden. En del vill markera och ibland överdriva den skillnad som råder mellan oss och de andra neutrala

70 länderna. Det tror jag är ganska farligt. Jag var en gång i ett skede i EEC-
förhandlingarna inblandad i ett resonemang med österrikare och schweizare,
om skillnaderna eller likheterna i vår neutralitetspolitik. Vi fann att det var
likheterna som dominerade. Alldeles oavsett om vi har ett avtal med andra
75 neutralitetspolitiken ju förpliktelser när det gäller utrikespolitiken. Det är i
grunden fråga om en viljeinriktning för politiken med syfte att skapa förtroende
hos omvärlden för hållfastheten i den politiken, vare sig den är inskriven i
grundlagen eller icke. Det finns också de som tror att det faktum att vi inte har
avtalsreglerat respektive grundlagsfäst vår neutralitetspolitik skulle medge oss en
80 större handlingsfrihet och större rörelsefrihet. Det kan gälla i vissa preciserade
frågor, som t.ex. medlemskapet i FN och frihet från konsultationsplikt i vissa
lägen.

Men allmänt sett är detta ett farligt resonemang. Ty den ger oss icke friheten att
85 företa åtgärder som skulle minska trovärdigheten i vår neutralitet i händelse av
krig. Därför kräver neutralitetspolitiken fasthet.

Neutralitetspolitiken utgår primärt från våra egna behov. Det är vår egen fred,
vårt eget oberoende och vår egen trygghet vi vill värna. Liksom den har varit en
90 av förutsättningarna för vår långa fred ger den oss den bästa möjligheten att
även i framtiden undgå att dras in i en väpnad konflikt. Men samtidigt som vi
alltså själva vill forma vår framtid efter egna värderingar och samtidigt som vi i
vår utrikespolitik måste utgå från våra egna vitala intressen, så vet vi att vi inte
kan isolera oss från omvärlden. Det svenska samhället internationaliseras
95 alltmer. Det är en följd av det snabbt stigande varuutbytet. Det hänger samman
med den ökade invandringen som tillför det svenska samhället nya
kulturimpulser och som ger alltfler svenskar tillfälle till kontakt i vardagen med
människor från andra miljöer.

100 Jag har sagt tidigare att internationalismen börjar på andra sidan kölen,
Ålandshav och Öresund. Därför är det självklart att vi vårt internationella
samarbete i första hand och framförallt vänder oss till våra nordiska grannar.
Det vore frestande att här gå in på de intensiva förhandlingar som har pågått de
tre-fyra senaste dagarna om ett vidgat nordiskt ekonomiskt samarbete. Men jag
105 får förutsätta att de nordiska intresset bland de här närvarande är så självklart att
jag inte närmare behöver utveckla temat.

Vårt engagemang i FN och andra internationella organ ger oss ett ökat ansvar
110 för att efter måttet av vår förmåga försöka göra en konstruktiv insats. Under 70-
talet kommer vår u-hjälp att öka i snabb takt. Kring denna måste vi skapa ett
positivt engagemang. Diskussionen kring u-hjälpen kommer att medföra ett
ökat intresse hos oss för problemen ute i världen. Det blir helt enkelt
115 nödvändigt om vi i demokratisk ordning vill fatta beslut om vårt framtida
bistånd till de fattiga länderna.

Neutralitetspolitiken kan redan av dessa skäl inte få innebära en isolering.

Det har med rätta hävdats att vår ställning som en neutral nation ger oss en
120 särskild möjlighet att fritt och obundet ge uttryck för en vidare internationell
solidaritet. Vi är inte insiktsfullare eller klokare än andra folk. Men vi saknar ett
kolonialt förflutet. Vi har inga maktpolitiska ambitioner eller några strategiska
intressen ute i världen. Genom vår alliansfria utrikespolitik har vi heller inte
några särskilda lojalitetsband till en allierad.

125 De drömmar och förhoppningar som ute i världen driver människor till att
kräva nationell frigörelse och social rättvisa är inte främmande för oss. De folk
som under åren efter världskriget fått sin frihet utgör liksom vi små nationer. De
vill liksom vi frigöra sig från den uppdelning av världen i två block som riskerar
130 att låsa attityderna till skada för det internationella samarbetet.

Samtidigt växer i vårt eget samhälle förmågan till inlevelse i andra folks villkor.
Den internationalismen är inte ny. Det är en felsyn att tillskriva enbart dagens
unga generation förmågan till internationell solidaritet. Även tidigare
135 generationer tog ställning mot våld och förtryck. För Brantings generation
gällde det Europas självhärskardömen med det tsaristiska Ryssland i spetsen. Per
Albin Hanssons generation upplevde fascismens hot och kommunismens
petrifiering.

140 Nu har horisonten vidgats.

Samtidigt upplever man hur de rika industriländerna ännu inte förmått, eller
misslyckats, lösa sina grundläggande problem – att behärska den snabba
tekniska utvecklingen, att utjämna levnadsvillkoren, att fördjupa demokratin.

145 Det fanns på tjugotalet och ännu på trettioalet en entusiasm – från vitt skilda

utgångspunkter – för det amerikanska samhället och för det sovjetiska. De representerade båda något nytt. I Amerika kom den nya given. Entusiasmen
150 tolkades i Amerika av Carl Sandburg: småfolket klarar sig alltid mot
översåtarna. Det tar tid men till slut segrar människorna. Man skrev om folket
att "detta gamla städ skrattar åt många brutna släggor". Och från sina
utgångspunkter skrev Majakovski den berömda dikten om Sovjetpasset: "Jag
kunde som en varg äta upp byråkratin" "Jag räcker fram mitt pass med
155 hammaren och skäran, så läs och avundas mig: jag är medborgare av
Sovjetunionen". Nu torde det inte längre vara många ryska författare som kan
räcka fram sitt pass. Dessa länder är icke på samma sätt som tidigare ledstjärnor.
De är däremot utomordentligt mäktiga och etablerade.

160 I stället växer solidariteten med de fattiga och förtryckta folken i den tredje
världen. Det betyder inte att man okritiskt accepterar eller tar ansvar för alla
delar av dessa länders politik. Men man har förståelse för kraven och för de
svårigheter som möter. I den obönhörliga och ofta destruktiva tekniska
utvecklingens tid, i miljöförstörelsen och klassklyftornas rika samhällen,
165 representerar länder som t.ex. Tanzania eller befrielseörelserna på olika håll en
ny och meningsfull idealitet, chanser som man tycker har gått förlorade på
andra håll i världen.

Den växande inlevelsen i andra människors villkor och den vidare
170 internationella solidariteten kan vi inte underlåta att försöka tolka i vår
utrikespolitik.

Vi gör det genom att uttala vår mening, genom att ge ett växande bistånd till
fattiga och av kriget drabbade människor och genom att delta i det
175 internationella samarbetet – framförallt inom FN:s ram.

Det är inget nytt för vår del att vi ger vår mening till känna. Men stormakterna
har fått ett ökat inflytande och engagemang och därmed drabbas de av en
intensivare uppmärksamhet från omvärldens sida.

180 Det strider inte mot neutralitetspolitiken att uttala en mening som inte står i
överensstämmelse med stormakternas uppfattning. Vi har inte åtagit oss några
speciella förpliktelser gentemot vissa stater. Det vi har att hålla oss till är
folkrätten och vårt eget självständiga bedömande.

185

Det är inte anmärkningsvärt att våra ställningstaganden i internationella frågor kan möta både kritik och uppskattning hos den internationella opinionen. Dessa ställningstaganden speglar inte någon fientlighet mot eller vilja att försämra våra relationer till andra stater. Vi har ett klart intresse av goda förbindelser med stormakterna, bl.a. därför att stormakterna i så hög grad har nycklarna till det internationella samarbetet.

Vi har uttalat oss kritiskt mot Vietnam-kriget. Man har då sagt att detta skulle strida mot neutraliteten. Det är en ståndpunkt som jag inte kan förstå. Man kan ha olika meningar om detta krig, man kan t.ex. ansluta sig till dominoteorin, man kan anse att detta är ett klokt krig ur olika synpunkter osv. Men man kan inte säga att om vi hävdar en mening om detta krig att detta skulle strida mot neutraliteten bara därför att meningen är kritisk. Det vore tvärtom en ganska farlig argumentation. Vi har under efterkrigstiden uttalat oss kritiskt vid återkommande tillfällen mot Sovjetunionens politik. Prag-kuppen 1918, Ungernhändelserna 1956, Berlinmuren, invasionen i Tjeckoslovakien 1968. Och vi har med skärpa gett uttryck för vad vi uppfattar vara den svenska opinionens hållning till dessa frågor. Även om det i Sverige har funnits de som har tyckt annorlunda och även om det inte har väckt någon entusiasm hos dem som vi har kritiserat. Nu har vi för kanske första gången uttalat oss klart kritiskt om den västliga stormaktens politik. Inte heller här får man vänta sig någon entusiasm. Men det är väldigt farligt om man skulle hävda att om vi i någon fråga uttalar oss kritiskt mot den västliga stormaktens politik så har vi därmed brutit neutraliteten. Slutsatsen därav skulle alltför lätt bli att vår neutralitetspolitik är betingad och villkorlig, att den ger utrymme för kritik åt öst men inte för kritik åt väst. Och då kommer man att sakna tilltro till de grundläggande handlingslinjerna i vår politik.

Jag skall i korthet beröra två svårigheter för det internationella samarbetet i dagens läge.

De två ledande stormakterna har blivit enormt mäktiga, etablerade. Vi har ett läge som tenderar till att bli något av ett faktiskt duopol i världen mellan de ledande stormakterna. Låt mig då omedelbart säga att det inte är uteslutande negativt. De har full insikt om sin enorma förstörelsepotential. De vet båda att militär seger i dagens värld är en omöjlighet. Detta ålägger dem naturligtvis ett alldeles speciellt ansvar som jag inte ett ögonblick tvivlar på att de känner och som leder till en mycket stor försiktighet. De försöker undanröja anledningarna

till en stormaktskonflikt. Jag har tidigare sagt att de rör sig som två stora kattor kring varandra. De har sina intressen överallt i världen och är medvetna om att en öppen konflikt mellan dem skulle leda till en ömsesidig katastrof. Det betyder att den terrorbalans som faktiskt existerar kan betraktas som en bräcklig
230 fredsgaranti.

Risken är å andra sidan att ett faktiskt duopol kan leda till att små nationers intressen träds för nära. Att duopolet går ut över deras intressen. I vissa fall genom ett bevarande av ett status quo när förändringen är framtidens villkor, i
235 andra fall genom svårigheter att lösa internationella frågor.

Det är uppenbart att de smärre makternas medverkan i fredsarbetet är väsentlig. Även supermakterna med sina väldiga maktmedel står ofta maktlösa. De smärre staterna får inte genom tystnad ge sken av ett godkännande av åtgärder som de
240 anser strida mot sina intressen och sina värderingar. De måste motarbeta uppkomsten av intressesfärer och underlätta militärblockens bortvittrande. De måste efter måttet av sina krafter enskilt och i samverkan lämna positiva bidrag till byggandet av en rättvis och fredlig världsordning.

245 Den andra svårigheten är spänningen i det internationella samarbetet mellan viljan till nationellt oberoende och det i praktiken alltmer växande beroendet mellan världens länder.

Det gamla kolonialsystemets undergång har inneburit framträdanden på den
250 internationella scenen av ett stort antal nya oavhängiga stater. Hos de flesta av dem har kampen för nationell frigörelse varit oupplösligt förenad med kampen för social frigörelse. I FN och på andra håll begär de som en rättighet att de äldre och rikare staterna skall bidra till deras utveckling. Det finns knappast någon viktigare uppgift än att söka skapa en äkta gemenskap mellan den rika världen
255 och u-länderna och att gradvis söka förverkliga ekonomisk och social jämlikhet mellan alla människor och alla folk. Samtidigt har det ömsesidiga beroendet ökat och ökat hela tiden. Cybernetik och rymdteknik visar att utvecklingen i den här riktningen accelererar. Visserligen är det internationella samfundet ännu organiserat som en serie av enskilda stater. Enligt folkrätten och FN:s
260 stadga är alla stater suveräna och har alla samma rättigheter. Det politiska uttrycket för suveränitetstanken är nationalismen. De små staterna, framförallt de nya unga staterna, ser i nationalismen ett stöd för sina strävanden att samla den egna nationen till solidarisk samverkan. Deras strävan att ge den formella

265 oavhängigheten ett reellt ekonomiskt och socialt innehåll och att motstå trycket från utländska intressen är självklar och naturlig.

Men ser vi bortom dagens horisont, sätter vi in utvecklingen i ett längre perspektiv ter sig statsgränserna som ganska godtyckliga streck på jordytan. Den
270 egna staten är och förblir en alltför trång ram för samverkan och framsteg. Vad som i detta perspektiv däremot framträder allt tydligare är vad man kunde kalla för ödesgemenskapen mellan alla invånare på jorden, mellan alla medborgare i det världssamhälle som en gång måste komma.

275 Vilken utgångspunkt man än väljer: stormaktsduopolet och dess risker eller motsättningen mellan nationalism och internationalism, mellan viljan till oberoende och det faktiskt värnande beroendet länderna emellan, så finner man att de stora problemen måste lösas genom internationell samverkan av länderna gemensamt.

280 Vår neutralitetspolitik ligger fast. Vi betraktar den som en tillgång inför 70-talet. Den innebär en möjlighet att ge ett bidrag till ett konstruktivt samarbete mellan länderna för att lösa centrala problem.

285 Men neutralitetspolitiken är inte bara ett privilegium. Den medför också skyldigheter. Jag har tidigare berört några, låt mig här ta upp ytterligare en förpliktelse.

Det räcker inte med att vi är alliansfria och att vi deklarerar oss vilja vara
290 neutrala, i händelse av att krig bryter ut. Man måste också kunna lita på att svenskt territorium och svenska resurser icke skall utnyttjas för angreppshandlingar. Det är mycket enkla och konkreta ting. Man skall kunna lita på att vi skall kunna avvisa kränkningar av svenskt territorium, beivra överflygningar, skydda vårt territorialvatten och våra hamnar. Förberedelser och
295 överläggningar för militär samverkan med medlemmar av en stormaktsallians är sålunda uteslutna. Om ett stormaktskrig bryter ut kan vi inte ens i ett kritiskt läge och under starkt yttre tryck välja att inträda på någon av de krigförande ländernas sida. Vi måste hos omvärlden skapa ett förtroende för att vi har förmåga att i händelse av krig avvisa företag som kränker svenskt territorium.
300 Annars skapas misstro eller förväntningar hos stormakterna.

För att kunna lösa dessa uppgifter måste vi ha ett efter våra förhållanden starkt

försvar, försvaret är ett instrument för vår utrikespolitik. Det förstärker
305 trovärdigheten i denna. Men å andra sidan är det endast genom en fast
utrikespolitik som vårt försvar blir trovärdigt.

Man möter ibland frågan vad det egentligen tjänar till att ett litet land som
Sverige har ett försvar. Stormakterna är oerhört mäktiga och förfogar över
310 vapenresurser som vi inte kan tävla med. Vår enda möjlighet till säkerhet vore
att infoga oss i ett större försvarssystem.

Men då skulle vi för det första vara säkra på att dras in i ett framtida krig.

315 För det andra är den reella maktpolitiska situationen viktig.

I Europa står nu två maktblock emot varandra. Mellan blocken råder
maktbalans. De binder varandras styrkor. Deras militära resurser är i hög grad
likartade.

320 En konflikt i vår omgivning vore en följd av en stormaktskonflikt. I detta
sammanhang måste ett eventuellt angrepp mot vårt land ses. Ty Sverige
representerar inte något egenvärde för något av stormaktsblocken.

325 Det gäller för en stormakt i händelse av en väpnad konflikt bland annat att söka
förhindra att Sverige blir ett basområde för fienden.

Men då stormakternas styrkor binder varandra kan endast begränsade resurser
avsättas mot oss. Det är dessa resurser vi har att möta.

330 Om stormakternas bedömning präglas en tilltro till att vi förmår hävda
neutraliteten med hjälp av vårt försvar, då har vi en reell möjlighet att undgå att
dras in i ett eventuellt framtida krig. Därav framgår att vårt försvar har rent
defensiva uppgifter i fredsbevarande syfte. Därav följer även att vårt försvar skall
335 avvärja angrepp från alla håll.

Det hävdas ibland att vår säkerhet är beroende av närvaron av den ena eller
andra stormaktens styrkor. Warszawapaktens styrkor skulle förhindra en
kapitalistisk imperialism från att erövra Sverige. Eller omvänt: Natos styrkor
340 skulle bevara oss från en kommunistisk aggression. Härtill skulle vi ta särskild
hänsyn i våra utrikespolitiska ställningstaganden.

Jag vill vända mig mot en sådan slutsats helt enkelt därför att den omedelbart
345 berör frågan om förtroendet för hållfastheten i den valda handlingslinjen. Om
vi toge sådana hänsyn kunde det skapas förväntningar eller misstro hur vi i
realiteten skulle komma att handla i händelse av ett stormaktskrig. Vi påverkar
knappast den internationella miljön. Men det är både i fredens intresse och i
överensstämmelse med våra egna uttalade intressen att man får ett öppnande i
350 Europa, kommer bort från låsningen mellan två militära block. Möjlig-
heten ligger i en ny europeisk säkerhetspolitik. Vi vill gärna främja en
säkerhetskonferens för Europa som vi tror kan leda till resultat om den
förbereds väl och om stormakterna deltar.

355 Det svenska försvaret är utformat för att möta de angrepp som kan ske mot oss i
en stormaktskonflikt med de resurser som en stormakt kan avdela mot Sverige. I
vårt totala försvar ingår det ekonomiska försvaret som en oundgänglig
beståndsdel. Om det ekonomiska försvaret eller civilförsvaret inte är tillräckligt
starkt minskar tilltron till vår förmåga att i händelse av krig värna vår neutralitet.
360 Det gäller att hålla ut vid en avspärrning. Men det är inte enbart en fråga om vår
självförsörjning utan också hur denna försörjning skall kunna fördelas mellan
människorna. Den urbaniseringsprocess som vårt land genomgått enbart sedan
andra världskriget ställer speciella krav på den ekonomiska beredskapen, delvis
andra än på det militära försvaret. Medan ett militärt förband ganska snabbt
365 kan förflyttas är civilbefolkningen relativt orörlig. 'Då blir sådana ting som
lagringsutrymmen, transportsystem, arbetskraft, viktiga.

Riktlinjerna för det svenska försvarets utformning under de närmaste åren lades
fast av riksdagen 1968. Ingenting har hänt sedan dess som har ändrat de
370 grundläggande säkerhetspolitiska bedömningar som låg till grund för 1968 års
försvarsbeslut. Det svenska folket ålägger sig relativt stora uppoffringar för att
hålla ett försvar. Det finns olika sätt att mäta vad denna uppoffring innebär.
Ibland säger man att försvarets andel utav budgeten är ett mått. Det tror jag är
ett orealistiskt mått. Om vi bestämmer oss för att kraftigt förbättra
375 förhållandena för våra gamla eller bygger ut skolan så att utgifterna på dessa
områden ökar är detta i och för sig inget argument för att öka
försvarskostnaderna. Sådana jämförelser har numera lyckligtvis försvunnit. Ett
annat sätt är att studera försvarsutgifterna i förhållande till
bruttonationalprodukten. Sådana beräkningar görs. Andelen har för Sveriges
380 del gått ned från 5 till 4 % ungefär: en liknande tendens finns i många andra

länder.

385 När det gäller försvarskostnaderna per invånare finner man att vi ligger rätt högt. Det är bara amerikaner och någon till som ligger högre. Per invånare uppgår försvarskostnaderna i USA till 596 dollar, i Israel till 224 dollar, i Sovjet till 169 dollar och i Sverige till 128 dollar.

390 Nästa försvarsbeslut skall fattas våren 1972 för att kunna träda i kraft den 1 juli samma år. I samband med det sker en omläggning av försvarsplaneringen. Utgångspunkten är studier över en sannolik utveckling av den internationella miljön. På grundval av detta gör ÖB studier av tänkbara operativa angreppsfall. Detta ligger sedan till grund för utformningen av 15-åriga perspektivplaner. Det konkreta avser man att utforma i rullande femårsplaner.
395 Det är en ny och fascinerande uppläggning av det långsiktiga försvarsarbetet.

Inför det nya försvarsbeslutet skall en ny försvarsutredning tillsättas.

400 Något direkt material från det arbetet som nu bedrivs kommer inte att finnas förrän våren 1971 men den nya försvarsutredningen kommer likväl att tillsättas i höst. Den får därmed god tid på sig att lägga upp sitt arbete.

Försvaret har byggts upp för att värna vår rätt att själva forma vårt samhälle. Denna framtid måste te sig sådan att de enskilda människorna finner det
405 meningsfullt att solidariskt ta på sig de ekonomiska och andra konsekvenser som ett starkt försvar kräver. Brister samhörigheten och gemenskapen i samhället genom växande klyftor mellan medborgarna och otrygghet för enskilda människor då kan också viljan att delta i ett försvar svikta.

410 Försvaret får inte bli en enklav i samhället isolerad från vardagen, avskärmad från den debatt som pågår i samhället i övrigt. Det vore sålunda orimligt om de krav som ställs om en ökad demokratisering inom arbetslivet, i skolorna och på universiteten inte skulle få sin återspeglning inom försvaret. Det är en av våra största arbetsplatser, en av våra mest omfattande ekonomiska verksamheter.

415 Under de senaste åren har viktiga förändringar skett med målsättningen att avlägsna de skillnader mellan militärt och civilt som inte kan motiveras med den militära utbildningens krav. Förenklade regler för hälsning har införts, möjligheten för de värnpliktiga att utnyttja fritiden förbättras.

Förbandsdemokratin reformeras, personalvård, fritids- och studieverksamhet har fått ökade resurser. Våren 1970 genomförs den första värnpliktsriksdagen i statlig regi. Det är några exempel.

425 Om demokratin på detta sätt breddas då kommer också debatten om försvaret att bli intensivare. Det bör vi alla kunna hälsa med glädje.

Rätten för varje nation att försvara sig själv är inskriven i Förenta Nationernas stadga. En del hävdar att vi i motsats till alla andra länder skulle avstå från denna
430 rätt. Det sker ofta med hänvisning till att vårt samhälle inte är värt att försvara. Visst är vårt samhälle på många sätt vrängt och orättvist. Det håller jag med om. men konsekvensen av resonemanget vore ju att en eventuell angripare som ockuperade Sverige skulle genomföra en politik och vidta åtgärder som undanröjde klassklyftor, fördjupade demokratin osv. Jag kan inte föreställa mig
435 något land som skulle ha intresse av att angripa Sverige och som företräder sådana ideal. Därmed förefaller mig hela resonemanget om att landet icke är värt att försvara som ologiskt.

Om vi avstode från rätten att försvara oss skulle vi också avstå från möjligheten
440 att i ett framtida krig hävdad neutraliteten. Och våra ställningstaganden i fredstid skulle alltid kunna angripas med argumentet att de innebure ett försök att inför utsikten av en väpnad konflikt samordna vår politik med en stormakt. Man skulle kunna anklaga oss för opportunism även om vi vore aldrig så uppriktiga.

445 Andra hävdar att vi skall och måste försvara oss men att det kan ske med andra medel än för närvarande. Det är en seriös ståndpunkt. Partisanförsvar och olika former av civilt motstånd blir betydelsefulla försvarsformer om vi trots allt skulle bli ockuperade. Men vårt konventionella försvar är ett invasionsförsvar.
450 Överger vi detta och inriktar oss på att möta ockupation med gerillakrigföring har vi gett upp hoppet om att slippa dras med i kriget. Det avgörande är hur en eventuell stormakt bedömer situationen.

Och det borde vara en varning för dem som tänker i sådana banor att de länder
455 som har byggt upp och haft framgång med gerillakrigföring eller partiskrigföring, Jugoslavien, Kuba. Algeriet, de har i det ögonblick där segern har varit vunnen omedelbart byggt upp ett försvar som icke alls är upplagt för partiskrigföring utan är ett försvar för att värna landets gränser

460 mot invasion utifrån.

Det finns också ungdomar som av personliga skäl skulle uppleva en djup
samvetsnöd om de tvingades att bruka vapen mot andra människor. Vår respekt
465 för en sådan allvarlig personlig övertygelse kommer till uttryck i vår
vapenfrilagstiftning.

Men naturligtvis speglar diskussionen om vårt försvar och kraven på en s.k.
positiv fred en oro inför framtiden om den nuvarande utvecklingen fortsätter.
Och det är en oro som är berättigad.

470

Vi kan konstatera att 60-talet blev ett årtionde som kännetecknades av en kraftig
ökning av den militära rustningen totalt sett. Fredsforskningsinstitutet i
Stockholm konstaterar i sin nyligen utkomna årsbok att rustningskostnaderna i
världen började stiga brant 1965. Under de följande tre åren steg världens
475 militärutgifter med nära 30%. Det är ett faktum som ger upphov till många
reflexioner. Man behöver bara säga att denna ökning torde vara snabbare än
tillväxten av mängden livsmedel som skall föda världens befolkning. Jämförelsen
säger en del om tillståndet i världen idag. Fredsforskningsinstitutet konstaterar
för sin del om den militära upprustningen; "Detta är en formidabel ökningstakt
480 inte så olika det som föregick före första världskriget men ändå en bra bit
mindre än den stegring som inträffade under åren före andra världskriget."
Ökningen hänger i stor utsträckning samman med USA:s engagemang i kriget i
Vietnam. Men även Warszawapaktens länder har ökat sina resurser. Det är svårt
att fastställa i vilken mån detta är en reaktion på den amerikanska
485 upprustningen, hävdar SIPRI-rapporten. Warszawapaktens rustningsvåg kom
efter den amerikanska men den kan vara följden av beslut som fattades några år
tidigare.

Nato- och Warszawapaktens länder svarar för 85 % av världens militärutgifter.
490 Men även utanför de stora maktblocken pågår upprustningen. I Mellan-Östern
har rustningskostnaderna stigit med 13 % varje år i 20 års tid med en
acceleration under de sista åren. Länderna i detta område har mindre än 100
miljoner innevånare, men de anslår större resurser för militära ändamål, än hela
Latin-Amerika som har 250 miljoner innevånare och mer än Sydasien, Indien
495 och Pakistan, där 600 miljoner människor bor. I Afrika ökar
rustningskostnaderna med 7–8 % om året. Det är ungefär samma ökningstakt
när det gäller militärutgifter som i utvecklingsländer i allmänhet har.

500 Det är bara två områden utanför militärblocken där utgifterna för militära
ändamål inte ökat i påtaglig utsträckning. Det ena är Latin-Amerika. Det brukar
ju kallas revolutionernas och militärdiktaturens kontinent. Där är läget som
Sven Lindkvist påpekade, att militären i hög grad är inställd på inrikespolitiska
uppgifter. Men även i denna del av världen förekommer upprustning t.ex. i
505 Argentina och Peru. Det andra området med en svag ökning av
militärutgifterna är de europeiska länderna utanför militärpakterna. Dit hör
Sverige.

På 50 år har världens rustningsutgifter 10-dubblats realt sett. Världens samlade
510 produktion har bara ökat hälften så snabbt. Mänskligheten anslår alltså nu en
dubbelt så stor andel av sina samlade resurser till militära ändamål som strax före
det första världskriget. En amerikansk institution konstaterade för något år
sedan att de militära utgifterna i världen motsvarar den totala inkomst som
produceras på ett år av den miljard människor som bor i Latin-Amerika,
515 Sydasien och Mellersta Östern. De är 40 % större än världens utgifter för
utbildning, de är mer än 3 gånger större än utgifterna för hälsovård.

Men det finns väl säger man, en ekonomisk gräns för kapprustning.
Uppenbarligen kan inte rustningskostnaderna i all oändlighet öka sin andel av
520 världens resurser. Det räcker emellertid med att de behåller sin nuvarande andel
för att vi skall kunna motse en fortsatt upprustning. Om världens produktion
fortsätter att öka i hittillsvarande takt och militärutgifterna behåller sin andel
därav så fördubblas rustningskostnaderna vart femtonde år.

525 Det är inte första gången vi kan konstatera att man står inför något av en
milstolpe på kapprustningens väg. Det råder en ungefärlig maktbalans mellan
stormakterna. Maktbalans betyder ju inte att deras resurser är tillräckliga för att
rikta ett förödande slag mot motståndaren. George Wald sa att sprängkraften
hos stormakterna är så stor så att den skulle räcka till 15 ton TNT för varje
530 människa – män, kvinnor och barn i världen. För det andra är dessa väldiga
resurser dock otillräckliga för en s k pre-emptive strike dvs att man skall kunna
slå ut motståndarens möjligheter att slå tillbaka genom att slå först. Men styrkan
har ingen utav stormakterna.

535 Och dessa två enkla förhållanden är grundvalen för den s k maktbalansen eller
pariteten som man ofta talar om. Det är läget i dag. Men nu står man sannolikt

på tröskeln till en ny ännu dyrbarare vapenutveckling, än den hittillsvarande. Man måste följaktligen göra ett val. Det finns även ur supermakternas egna
540 intressesynpunkter flera starka skäl till att nu stoppa en fortsatt kapprustning. Det ena är de enormt stigande kostnaderna som jag nyss har berört. Med det intensiva forsknings- och utvecklingsarbetet blir vapenarsenalerna snabbt obsoleta. Det innebär i sin tur att man skapar en ny faktisk osäkerhet eftersom det förhåller sig så att de allt effektivare vapnen leder till mindre säkerhet både
545 för supermakterna själva och resten av världen. Det tillhör så att säga absurditeterna i dagens situation att ju mäktigare stormakterna blir och större styrka de får desto större blir också deras osäkerhet och otrygghet.

De nya vapensystemen, vare sig man talar om det defensiva ABM eller de
550 offensiva MIRV och FOBS skulle innebära att en part lättare än förut skulle kunna skaffa sig en tillfällig överlägsenhet som kunde eliminera motsidans möjligheter till vedergällning och därmed rubba den s k terrorbalansen. Det är detta som de ständigt fruktar. De fruktar vad man kallar för det sista dragets misstag.

555 På 50-talet trodde amerikanerna att de hade råkat ut för ett s k "missile gap". Det har visat sig att detta var fel men det var grunden till en enorm satsning. I början av 60-talet spreds uppgifter om att ryssarna hade utarbetat ett s k ABM-system för att skydda Moskva. Detta ledde till att amerikanerna förutom att utbygga
560 detta även började utveckla det s k MIRV (Multiple Independent Reentry Vehicle). Namnet är ju redan avskräckande om man hinner uttala det. Det är ett offensivt vapen för att slå ut motståndarens startbanor för raketer. Men så ställdes frågan om måhända även ryssarna höll på att skapa sig ett MIRV. Då utvecklade man systemet Safeguard som hade till uppgift att skydda mot en
565 sådan utveckling. Det är ett lekmannamässigt sätt att sammanfatta en komplicerad verklighet. Men de grundläggande problemen tycks vara: kommer dessa enormt invecklade system att fungera den dag de skall sättas i funktion. Det är ett tema som den förre amerikanske försvarsministern Mac Namara ständigt återkom till. Den andra frågan är: vad kan motsidan tänkas förbereda?
570 Inför dessa frågor säger man att systemen kanske inte fungerar men för säkerhets skull måste vi vidta motåtgärder. I varje fall måste vi ständigt studera vad motsidan gör och då utgå ifrån "i värsta fall-alternativet". Det leder till en situation där det inte längre är politiska provokationer som är drivkraften utan plötsliga tekniska nydaningar, utmaningar som leder till mycket klara
575 kalkylerande motdrag från den andra sidan i ett alltmer accelerande tempo.

Jag läste för några dagar sedan om ett fantastiskt resonemang. Det amerikanska raketssystemet i USA finns utspritt på baser runt om i Amerika. Om det finns ett
580 ryskt system som kan slå ut dessa baser måste man kunna hinna utlösa sina motdrag innan motsidans raketer kommer fram. Man diskuterar då möjligheten att införa ett automatiskt system som utlöser raketerna i det ögonblick som en stor attack mot raketbaserna synes ha inletts. Detta innebär att domedagen skulle utlösas genom ett beslut som överlåtits åt datamaskiner. Det är ett ganska
585 skakande perspektiv.

Detta resonemang bekräftar president Kennedys ord att de risker som är förbundna med nedrustning förblekna jämfört med den säkra faran av en fortsatt kapprustning. Det är någonting som angår oss alla som är beroende av
590 den teknologiska utvecklingen i världen. Vi är på väg in i en tid av supermakternas hegemoni. En hegemoni som automatiskt följer av deras teknologiska överlägsenhet. På vapenområdet är den redan så fullständig att inget annat land kan drömma om att ta upp en tävling. Men den framträder överallt där en ny teknologi bryter igenom. Detta förhållande har Alva Myrdal
595 ofta framhållit i olika internationella sammanhang. Det är bara de två stora som kan nå de rikedomar som ligger förborgade på havsbotten. Det är bara de som kan hämta upp olja ur havsdjupen och spränga ut jättehamnar med nukleära explosioner. Det är bara de som kan organisera kompletta system med telekommunikationssatelliter varmed deras budskap snart kan nå varenda
600 enskilt hem på jorden. Denna supermaktshegemoni är en fara för alla små länder. Det har vi som neutralt land särskild anledning att uppmärksamma.

Vad som krävs på alla områden är ett internationellt kontrollmaskineri i internationell regi för att undvika att nationalistiska eller monopolistiska
605 intressen kan ge upphov till nya konflikter och för att möjliggöra att de nya resurserna ställs till alla länders förfogande. I dessa frågor försöker vi ta initiativ för en praktisk funktionell internationalism.

I november förra året inledde förenta Staterna och Sovjetunionen sina
610 diskussioner om en ömsesidig begränsning av kärnvapenutrustningen. Detta var någonting som världen länge väntat på. I och för sig kan man naturligtvis säga att SALT-samtalen försiggått i flera år i form av offentliga uttalanden och säkerligen också genom underhandskontakter mellan amerikaner och ryssar. Redan för tre år sedan kom president Johnson och premiärminister Kosygin

överens om att man skulle försöka nå en konkret uppgörelse om de strategiska vapensystemen. Först nu har man kunnat slå sig ned vid förhandlingsbordet. Under tiden har denna skrämmande utveckling av vapentekniken försiggått. Det blir alltså mer och mer att avrusta. Vi bör också hålla i minnet att vad de
620 båda supermakterna nu gör intet annat är än vad de uttryckligen i ett internationellt avtal förbundit sig att göra. Jag syftar på det s k icke spridningsavtalet som nyligen ratificerades av Sverige.

Ett av våra och andra icke-kärnvapenstaters motiv för att biträda det avtalet var
625 just att däri har parterna förbundit sig att fortsätta förhandla om kärnvapenkapprustningens snara upphörande och om en nedrustning. Som alla vet var det icke-kärnvapenländerna som gjorde de väsentliga åtagandena i icke spridnings-avtalet genom att avsäga sig kärnvapen. Nu har tiden kommit för kärnvapenländerna att ge sitt bidrag.

630 De förberedande samtalet pågick en dryg månad under sträng sekretess. Vad de två delegationerna sa till varandra och hur de angrep problemen vet vi mycket litet om. De enades om att återuppta förhandlingarna i april månad i Wien. Till en början kan man möjligen hoppas att diskussioner av den här arten skapar ett
635 mått av förtroende mellan parterna och en rimlig uppfattning av motpartens intentioner och att detta i och för sig borde kunna verka återhållande på det fortsatta rustningsbeteendet. De fortsatta förhandlingarna kommer att bli ett prov på supermakternas politiska vilja att verkligen begränsa sina egna rustningar, inte bara andras. Från svensk sida har vi länge framhållit det
640 angelägna i att dessa förhandlingar kommer till stånd. När nu så skett välkomnar vi SALT-samtalen som ett första steg i rätt riktning och som ett tecken på den avspänning som världen behöver.

FN:s generalförsamling har nyligen förklarat att 1970 bör bli ett
645 nedrustningsår. Om de fortsatta SALT-förhandlingarna leder till positiva resultat kan FN:s resolution bli uppfylld. Man räknar med att "ickespridningsfördraget" kommer att träda i kraft inom kort. Nedrustningskonferensen i Geneve inleder årets förhandlingar om några veckor och även här kan man väl hoppas på vissa framsteg. Vårt land kommer inte att
650 förtrötta att ställa långtgående krav på en internationell nedrustning, men vi vill som hittills göra det genom att ställa praktiskt genomarbetade förslag. Vi är nu i första hand inställda på konkreta åtgärder för att förbjuda de biologiska och kemiska stridsmedlen, för att bevara den internationella havsbotten från

655 rustningar och andra nationella inskränkningar och för att äntligen få ett slut på
provserierna för nya och än mer diaboliska kärnvapen.

Jag har här givit ett kort sammandrag om grundvalarna för den svenska
utrikespolitiken och om nödvändigheten av ett efter våra förhållanden starkt
660 försvar som ett instrument för utrikespolitiken. Men samtidigt som jag
utvecklat detta har jag velat ställa in utrikespolitiken och försvaret i ett något
vidare internationellt perspektiv. Jag har aldrig varit anhängare av tanken på att
en isolerad avrustning skulle ha en slags spridningseffekt. Men jag tror att
nedrustningens fält är ett av de områden där Sverige kan göra en konstruktiv
665 insats på ett internationellt plan. Vi bör också alltid se på våra egna
försvarsansträngningar i en internationell nedrustnings möjliga perspektiv.
Kapprustningen utgör ett dystert perspektiv. Och de internationella
motsättningarna ger inte anledning till någon sorglös optimism. Men samtidigt
finns det naturligtvis hoppfulla inslag. De finns i vår egen världsdel, de finns i
670 dialogen mellan supermakterna, de finns i nedrustningssträvandena och de
finns i ett växande engagemang hos människorna för en vidgad internationell
solidaritet och förståelse. Vi har genom våra ställningstaganden och genom våra
åtaganden visat att vi har en vilja att bidra till freden och till en internationell
rättsordning. De bidragen har varit och kommer alltid att vara av marginell
675 betydelse i det stora sammanhanget. Men ingen ska behöva tvivla på vårt uppsåt
och på vår beslutsamhet. Och där har vår försvarspolitik och vår utrikespolitik
och deras sammanvävning en styrka i att de är så kraftigt förankrade i de
folkrörelser som ännu - och som jag hoppas - även i framtiden förmår engagera
så många, människor i det här landet.

680

Källa

<div>Manuskript hämtat från olofpalme.arbark.se (2026-09-27)</div>

Taggar

Folk och försvars rikskonferens, Fred, Politiska tal, Socialdemokraterna

685

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/olof-palme-anforande-vid-folk-och-forsvars-konferens-1970>

690